

Philonotis calcarea

Kalkkällmossa

Mossor

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Bryales, **Familj:** Bartramiaceae, **Släkte:** *Philonotis* (källmossor), **Art:** *Philonotis calcarea* - kalkkällmossa (Bruch & Schimp.) Schimp. **Synonymer:** kalk-äggmossa

Kännetecken

Arten bildar 4–12 cm höga, ljus gröna till gulgröna tuvor. Tuvorna är sammanvävda av mörkbruna rhizoider. Bladen har äggrund bas och smalnar gradvis av till en långt utdragen, skarp spets. Bladen är skärformigt svängda. Nedtill på bladet finns djupa längsveck. Cellerna i bladets övre halva har en mamill placerad i nedre celländen. Bladkanten är tandad (ibland dubbla tänder) och nerven är mycket kraftig (130–180 µm), särskilt vid basen. Bladkanten är brett tillbakaböjd. Hanbladen är skarpt tillspetsade och har en utlöpande nerv. Arten är skildkönad och kapslar är mindre vanliga. Kapseln är äggformig och mörkbrun samt längsfårad som tömd. Kapselskaftet är 4–5 cm långt och rött. Sporerna är 18–28 µm i diameter, rödbruna och papillösa. Specialiserad vegetativ förökning förekommer med små, knoppformiga groddkorn som bildas i bladvecken. Kalkkällmossa kan likna källmossa *Philonotis fontana*, men den senare är spädare och har blad som är raka (ej skärformigt böjda). Ibland kan kalkkällmossa ha bladen i rader och påminner då om skruvkällmossa *P. seriata*, men den senare har relativt korta bladceller (15–35 µm långa, hos kalkkällmossa 60–100 µm).

Utbredning och status

Arten är främst en låglandsart som är knuten till kalktrakter och särskilt vanlig i Götaland. Den är vanlig också i Danmark och mellersta Norge men är sällsynt i Finland. Den finns även på Färöarna. Förekomsterna i fjällen når upp till subalpin zon. Arten har även uppgivits från stora delar av övriga Europa, Nordafrika, norra Asien och Himalaya och Nordamerika.

Arten är rödlistad i flera andra europeiska länder (Hodgetts 2015).

Ekologi

Kalkkällmossa växer blött i källkärr, rikkärr med översilning och intill vattendrag och sjöar med kalkrikt vatten. Arten växer ofta tillsammans med källtuffmossa *Cratoneuron filicinum*, tuffmossor *Palustriella* spp. och bandpraktmossa *Plagiomnium elatum*. Sporerna mognar på sommaren.

Hot

Förändringar av växtplatsernas hydrologi och av kvaliteten på vattnet som försörjer källorna, utgör ett hot. Möjligen kan även luftburna föroreningar i form av stort kvävenedfall hota artens fortlevnad, liksom igenväxning och exploatering av lokalerna.

Åtgärder

Ett större antal av artens lokaler i södra Sverige bör återbesökas. Man kan misstänka att en del av dessa slagits ut p.g.a. ändrad markanvändning, igenväxning, dikning m.m.

Övrigt

Etymologi: calcarius (lat.) = kalk-, som växer på kalk, kalkrik; calcarius (lat.) = kalk, calx (lat.) = kalksten; suffixet -arius (lat.).

Uttal: [Filónotis kalkárea]

KEY FACTS Thick-nerved Apple-moss. Forms 4-12 cm high, light green to yellowish-green tufts held together by dark brown tomentum. Leaves falcate, deeply plicate below, gradually tapering from an ovate base to a long, acuminate apex. Leaf margin broadly recurved, toothed (double teeth). Costa very stout (130-180 µm), especially at base. Perigonial bracts acute with excurrent costa. Dioicous, capsules relatively uncommon. Capsule dark brown, ovoid, furrowed when empty. Seta 4-5 cm long, red. - Grows in wet situations in spring-fed bogs and flushed rich fens or on the shores of calcareous lakes and streams.

Naturvård

Konventioner: Typisk art i 7160 Källor och källkärr (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 7220 Kalktuffkällor (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 7230 Rikkärr (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Skogsstyrelsens signalart

Litteratur

Hallingbäck, T. 2008. *Philonotis calcarea kalkkällmossa* s. 290-291. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor. Kompaktmossor - kapmossor : Bryophyta : Anoetangium - Orthodontium. Art databanken, SLU, Uppsala.

Hodgetts, N. G. (red.) 2015. Checklist and country status of European bryophytes - towards a new Red List for Europe. Irish Wildlife Manuals 84. National Parks and Wildlife Service, Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht, Ireland.

Möller, H. 1925: Löfmossornas utbredning i Sverige IX, Batramiaceae. Arkiv för Botanik band 19, Nr 11.

Författare

Tomas Hallingbäck 2008. Rev. Tomas Hallingbäck 2010.